

‘More than Honey’

Ardine Korevaar in gesprek met
filmregisseur Markus Imhoof



Imhoof op de set. Foto's Imagine Filmindistributie

Amsterdam. Ik spreek Markus Imhoof. Onderwerp van gesprek: zijn veel geprezen bijendocumentaire ‘More than Honey’, sinds 18 april in de Nederlandse bioscopen te zien.

Een film uit verontrusting

Imhoof (19-09-1941, Winterthur, Zwitserland) groeide op tussen de bijen van zijn grootvader, die een fruitconservenfabriek had en zelf het fruit verbouwde. Voor de bestuiving hield opa 150 bijenvolken in een prachtig bijenhuis. Imhoof was als jongen gefascineerd door de bijen. Dit verhaal, waar ook de film mee opent, vertelt hij als ik hem vraag hoe hij er toe kwam de film te maken. Al snel schakelen we over naar zijn grote verontrusting over de huidige leefom-

standigheden van de bijen: ‘Vom Leben und überleben der Bienen’ is niet voor niets de ondertitel. “Hoe kon ik de ontwikkelingen in de bijenhouderij zo belichten dat het publiek mijn zorg kan en wil delen, dat hield ik me voor”, vertelt Imhoof. Dat heeft ook de selectie van de beelden bepaald (90 minuten uit meer dan 200 uur filmmateriaal). Meermaals tijdens ons gesprek spreekt hij met ernstige blik over monoculturen, het grootschalige gebruik van pesticiden dat met monoteelten samenhangt en ook over de almaar voortschrijdende schaalvergroting in de landbouw. Hij geeft een voorbeeld: amandeltelers in Californië kunnen niet meer ’s nachts spuiten met fungiciden of andere middelen. De werknemers raken dan de weg kwijt in de immense amandel-

boomgaarden (samen ruim 330.000 hectare). Daarom wordt er overdag gespoten, als de bijen actief zijn, met alle schade van dien. Schaalvergroting brengt een intensieve industriële benadering van planten en dieren (en mensen) met zich mee en dat leidt vaak tot welzijnsverlies voor allemaal. Het moet toch mogelijk zijn al die mensen te voeden met meer respect voor de natuur, benadrukt Imhoof. “We zijn de bijbelse opdracht: *Gaat heen en vermenigvuldigt u* misschien wat te ver aan het doorvoeren.” Zelf voelt hij meer sympathie voor het boeddhisme.

Hoe het groeide

Imhoof is steeds op de hoogte gebleven van het wel en wee in de bijenwereld door zijn dochter en schoonzoon. Beiden werken in Australië als onderzoekers op het terrein van immuniteit bij bijen (CIBER, Centre for Integrative Bee Research, Perth). Onder andere via de onderzoekscontacten van zijn dochter leerde hij op verschillende continenten de mensen kennen die uiteindelijk in de film te zien zijn. Op zoek naar bijenhouders maakte hij eerst een verkennende reis. In totaal heeft de productie van de film bijna vijf jaar in beslag genomen. Aanvankelijk wilde Imhoof ook de bestuivingsrol van bijen bij de teelt van aardbeien in de kas in beeld brengen. Hij noemt het treurig dat deze teelt, die start als bijen eigenlijk nog niet actief zijn, nauwelijks stuifmeel levert, zodat de volken na drie weken elders opgelapt moeten worden. Voor de kwaliteit van de aardbeien uit deze geforceerde teelt heeft Imhoof geen goed woord over. Ook het Bayerconcern was een rol toebedacht - neonicotinoiden blijven een omstreden pesticide - maar op het laatste moment besloot dat bedrijf af te zien van een gesprek. “Maar beter ook, anders had ik reclame voor ze gemaakt”, grinnikt hij.

Techniek, macro-opnamen en effecten

De film oogst vooral roem door de prachtige beelden van bijen in de kast en tijdens hun vlucht. Die plaatjes zijn fascinerend mooi. Technisch was het een enorme puzzel om de beelden zo vloeiend voor de menselijke waarneming op het doek te krijgen. Uiteindelijk is gekozen om filmopnamen in de kast te maken met een snelheid van 70 beelden per seconde. De vertraging die dit geeft heeft geen slow motion effect, maar geeft ons wel de mogelijkheid de bijen waar te nemen zoals we onze eigen bewegingen waarnemen. Endoscopische camera's, die normaal in een medische setting gebruikt worden, zijn ingezet voor de macro-opnamen in de kast. Zo komt het bijenleven heel dichtbij, elke toeschouwer kan zich identificeren met de insecten.

In Wenen werden 15 volken van verschillende rassen verzorgd in een omgebouwde schuur. De 'Bienenflüsterer', de imker, probeerde de te filmen gebeurtenissen te voorzien en zorgde dan dat de camera tijdig ter plekke was om een en ander vast te leggen. De cameraman, ervaren in het maken van opnamen

met bijen, droeg een kap met ingenaaid oculair. Het team heeft 35 dagen nodig gehad voor er voldoende beelden geschoten waren.

De warmte van de lampen, die voor zulke opnamen in de kast nodig zijn, was een probleem: de raten smolten. Daarom is veel gewerkt met spiegels die het zonlicht weerkaatsten, met beperkte warmteafgifte. De opnamen van vliegende bijen zijn gemaakt met een digitale highspeed-camera op een bestuurbare helikopter die een snelheid van 300 opnamen per seconde aankan, waardoor we de vleugelslag op een als natuurlijk ervaren manier zien. (Bijen vliegen met ca 280 vleugelslagen per seconde).

De opnamen van de paring in volle vlucht zijn echt, verzekert Imhoof me. Bij een darrenverzamelplaats in de Alpen bouwde het team een toren van tien meter voor de camera. Darren vliegen gewoonlijk op 30 meter hoogte, maar werden omlaag gelokt met koninginnenferomoon. Het kostte het team een week om die ene geweldige opname te maken.

Door de hartverwarmende zorgvuldigheid en het technisch vernuft waarmee de bijen gefilmd zijn wordt de toeschouwer echt de kast 'ingetrokken'.

Imhoof: “Ik wilde het publiek emotioneel betrekken en nieuwsgierig maken zonder sentimenteel te worden.”

Oplossingen?

Met 'More than Honey' stelt Imhoof nadrukkelijk een door hem als problematisch ervaren situatie in de bijenbio-industrie aan de orde. De film eindigt met een relaas over de killer bees en verbreding van de genenpool bij bijen in Australië. Op de vraag waarom hij wel een uitweg voor de bijen ziet in de vorm van aanpassing van de bij, maar geen handreiking doet voor wat mensen zouden kunnen verbeteren, heft hij zijn wijsvinger: “Hoe kan ik zeggen wat mensen moeten doen? Voor mij geen rol op de barricade of als wereldverbeteraar.” Hij begint te vertellen over zwermintelligentie. Zoals de bijen functioneren, ieder met haar eigen rol tot nut van het collectief, zo moeten ook mensen proberen te leven. Vraag niet wat de samenleving voor jou kan doen maar wat jij voor de samenleving kunt doen. En 'samenleving' is in dit geval inclusief planten en dieren, want hoe moeten wij leven zonder planten en dieren? “De film is geproduceerd voor vrede”, vat hij samen.

Reacties

'More than Honey' heeft meerdere prijzen gekregen. Als ik Imhoof vraag wat hij hoopt dat de film teweeg zal brengen, noemt hij de politieke reactie van de Franse landbouwminister Stephane le Foll. Deze heeft verklaard dat er in Frankrijk nooit een situatie mag ontstaan waar voor bijen geen leefruimte is. Het heeft een doorwrocht plan opgeleverd. Dit zijn de reacties waar Imhoof op hoopt: brede bewustwording op meerdere niveaus en dat iedereen een steentje bijdraagt aan verbetering van de leefomstandigheden van bijen (en veel meer dieren en mensen).



Handvol killer bees bij imker Fred Terry (VS)



Oogst van killer bees op Cactus (Texas).

Boek en DVD

Het Duitstalige boek 'More than Honey', geschreven door Markus Imhoof en C.-P. Lieckfeld bevat naast het filmverhaal uitgebreide achtergrondinformatie en informatie over 'the making of'. De Franse vertaling is er, de Engelse wordt medio dit jaar verwacht. Prijs ca. € 20,00
Op de DVD staan naast de film nog 45 bonusopnamen die de film niet gehaald hebben.
www.morethanhoney.ch voor verdere informatie over film en filmmaker.

Voor een eerder artikel van Ardine over deze filmdocumentaire, zie *Bijenhouden* december 2012 p. 19.